

IDENTITAT I REALITAT POLÍTICA A LA CATALUNYA DEL SIS-CENTS VISTA DES DE FRANÇA

Oscar Jané Checa

Les percepcions de tercers acostumen a distorsionar la realitat. Tanmateix, són aquestes visions les que formen les imatges i pensaments d'una comunitat sobre una altra. Per això, de vegades pot ser més important el que emana de la representació de l'altre que la que un mateix poble vol fer sorgir o es vol creure d'ell mateix. I és que, difícilment, les institucions catalanes del segle XVII tenien els mitjans necessaris i gaudien d'una homogeneïtat de sentiments d'identitat per exportar propagandísticament una imatge de cohesió. D'aquí, doncs, la importància de la visió de tercers, fins i tot si estaven implicats en conflictes interns, com ara els francesos. Les aportacions d'alguns coetanis així com els comentaris de polítics o militars francesos referint-se a Catalunya poden aclarir la possible formació de canvis socials i la percepció d'una societat, sempre en comparació amb d'altres. Els comentaris es fan a títol individual, per tant amb menys coacció política, però evidentment també persisteix l'argumentació institucional interessada per França, des de 1640 fins a la mort de Carles II. D'altra banda, la publicística ajuda a l'arrelament de les representacions socials i intenta manipular les imatges preconcebudes sobre uns o altres, sobretot pel que fa als comportaments i posicionaments polítics. I també les reaccions davant d'algunes revoltes poden arribar a mostrar la importància que s'acordava al contingut ideològic d'aquestes, des dels poders centrals. Així provem de perfilar la identitat política catalana, que es desprenia des de França -real o interessada- i el posicionament -real o

interessat- dels catalans respecte a França a ulls dels francesos. Veiem, doncs, quina va ser la visió i la percepció que van tenir els francesos de la identitat política, sovint social, dels catalans.

Des del desvetllar publicístic franco-espanyol de finals del segle XVI, els catalans havien quedat al marge de la generalització dels estereotips des d'una posició francesa. Ara bé, l'entrada en guerra entre França i Espanya el 1635 i la revolta dels Segadors (1640) van situar a Catalunya com un objectiu més de la propaganda francesa en favor de la llibertat i privilegis dels pobles, tal i com havien recomanat le Père Joseph i el mateix Richelieu. D'aquesta manera, van adoptar-se dos punts de vista: l'oficial, és a dir, el que els escrits i pamflets emanaven en favor dels catalans i dels lligams amb França; i l'oficiós, aquell que els representants francesos i caps militars tingueren dels catalans en arribar a Catalunya. Evidentment, aquestes dues opinions generals no havien de coincidir forçosament. També, amb les ocupacions i una major intervenció política, caldria diferenciar les visions dels francesos: des de París, des de Perpinyà, des de Barcelona, des de Madrid o per mitjà de representants catalans profrancesos que, de fet, eren els que transmetien una opinió a la cort i, per tant, podien modificar la visió dels mateixos francesos. Sigui com sigui, creiem que cal observar la perspectiva francesa sobre Catalunya i els catalans en tres àmbits temàtics diferents: en el moment de l'aliança; posteriorment, durant l'assentament al Rosselló; i, finalment, amb la representació hispànica del món català.

UNA PRIMERA VISIÓ: ELS INICIS DE L'ALIANÇA FRANCO-CATALANA

Les negociacions de Pau Claris amb el regne de França despertaren l'interès de les autoritats gal·les, si més no encara més del que ja ho estaven, per la qüestió catalana. En aquests primers moments, era necessari l'execució d'una distinció de la imatge dels catalans de la resta d'Espanya per París. D'aquesta manera, es podien defensar els termes jurídics de les queixes catalanes i apropar-les per establir lligams originaris franco-catalans. En algun sentit, aquesta política havia de transmetre una imatge dels catalans com a poble autònom i tradicionalment relacionat amb el rei de França. Per aquesta raó, les representacions dels catalans foren argumen-

tades i amb sòlides partides de polítics seriosos, inscrits en un territori que gaudia d'una història prou diferenciada de la de Castella¹. Tanmateix, la visió oficial havia de xocar amb els “descobriments” o certificacions dels seus representants al Principat.

El tractat de Germanor entre França i els catalans, del desembre de 1640², va ser favorable a Lluís XIII segons els termes dels seus mateixos representants. Tanmateix, aquests posaven en dubte els fruits que podien obtenir-ne. Tenien clar que l'objectiu principal era posar problemes a la monarquia hispànica, però desconeixien cap a on els portaria aquesta implicació directa en la secessió de Catalunya. Pensaven que el preu que haurien de pagar seria molt superior als beneficis primerencs del pacte³. Però, en el moment en què Lluís XIII es convertí en comte de Barcelona i se certificà una major intervenció militar francesa, els caps militars de França es mostraren més optimistes. Així, l'abril de 1641, La Mothe expressava que “*en cette ville [Barcelonne] a donné grand joye a tous les peuples d'avoir vu les intentions du roy*”. I, més encara, es complia un dels objectius que era complicar la vida als castellans: “*Il me semble que les espagnols ayant tout a fait perdu l'esprit et le coeur*”⁴. La confiança francesa es veia augmentada per les facilitats que suposadament trobaren al llarg de la campanya de 1641. D'aquesta manera, el mariscal de Brézé observava des del Rosselló la dramàtica situació del país i, a la vegada, la rapidesa de les conquestes. Per una banda, això va ser possible gràcies a la preocupació per la integració de l'exèrcit francès entre la població catalana i, d'altra banda, per l'estratègia militar, tenint en compte “*que Perpignan tombera avant que le temps soit venu de mettre en Campagne pour faire la Guerre ailleurs, et qu'il est plus aisé de conquérir icy une Province qu'une place en Flandres*”⁵.

No obstant això, els dirigents francesos van començar a experimentar dubtes davant l'acció que duïen a Catalunya. En part, per culpa de la impa-

---

1. Charles SOREL, *La Deffence des catalans*, 1642; Pierre de CAZENEUVE, *La Catalogne françoise, où il est traité des droits que le roy a sur les comtez de Barcelonne et du Roussillon et sur les autres terres de la principauté de Catalogne*, Toulouse, 1644.

2. Archives du Ministère des Affaires Étrangères (AMAE), CP, Espagne, 20, *Traité d'Alliance entre la France et la Catalogne*, a Barcelona el 16/12/1640, ff° 112r-125v

3. AMAE, CP, Espagne, 20, *Carta de Du Plessis-Besançon*, el 16/12/1640.

4. AMAE, CP, Espagne, 20, *Carta de La Motte Houdancourt a la cort o a M. de Chavigny*, el 01/04/1641.

5. AMAE, CP, Espagne, 20, *Carta de M. de Brézé*, al Camp d'Argelès el 22/11/1641, ff° 295r-297v.

ciència dels catalans, degut a la manca d'ajut francès, i també, perquè no eren un conjunt sociopolític homogeni favorable a França. Així, doncs, Brézé reconeixia que haurien d'accelerar les victòries, ja que "*les françois sont faibles et les catalans impatientes*"⁶. Alhora, es feia necessari marcar una distància entre el poder polític dels catalans i el dels francesos. Per obtenir un aclariment en aquest sentit, els francesos van cercar prendre una posició de força respecte les tropes espanyoles, que demostraria també una superioritat respecte la feblesa catalana. Amb la certificació dels pactes i les victòries militars sobre les tropes de Felip IV, els dirigents francesos veieren en l'aliança amb els catalans una demostració de superioritat de França sobre Catalunya. Així, es plasmava un canvi en el tracte amb els catalans, deixant de ser aquests simples i nous súbdits per esdevenir francesos.⁷

Amb el desenvolupament dels esdeveniments, les justificacions catalanes per canviar de senyor, recolzades lògicament per França, donaren peu als francesos a marcar noves diferències. És a dir, es va passar gradualment d'un pacte voluntari i de teòrica igualtat a un procés de dominació. Tot respectant les demandes bàsiques dels catalans –Constitucions i privilegis–, les autoritats franceses van realitzar un gir en la seva política a Catalunya, en funció de la força dels catalans. Es confirmava el respecte jurídic i polític, però s'iniciava un nou model de relació, on França sotmetria els catalans⁸. Els francesos semblaven, però, conscients que una acció massa brutal dificultaria les seves aspiracions al Principat i, doncs, contra la monarquia d'Espanya.

Així, al llarg de la dècada de 1640, l'opinió dels francesos a Catalunya va evolucionar, sobretot a causa de l'assentament polític-militar a Barcelona. L'evolució de la situació es feu, doncs, en funció de la instal·lació de la burocràcia francesa i profrancesa a Catalunya.

També, la presència de les tropes franceses causaren efectes negatius sobre la població i les autoritats n'eren conscients, com demostren els gests fets en aquest sentit. Gràcies a un coneixement definit dels catalans, els dirigents francesos prengueren algunes decisions que traduïen una certa percepció dels autòctons. França sabia que havia de fer una contínua

---

6. AMAE, CP, Espagne, 20, *Carta de M. de Brézé*, al Camp d'Argelès el 30/11/1641, ff° 307r-309r.

7. AMAE, CP, Espagne, 20, *Carta du Marquis de Taracouze*, el 31/12/1641.

8. AMAE, CP, Espagne, 21, *Copie de la lettre de Mr de Noyers écrite a Mr Du Plessis Bezançon*, el 17/02/1641.

demostració de força militar a Catalunya, sense provocar greus conseqüències sobre la població. L'exhibició havia de portar-se contra les tropes hispàniques. I és que el tema dels allotjaments era un afer summament sensible pels habitants. El control de les tropes durant els hiverns, és a dir, dels excessos i violències, era necessari per “*la conservation de la fidelite des peuples, la subsistance des troupes, & Intelligence des uns avec les autres*”. Per això, s'imposava la negociació amb les autoritats locals. No es podia deixar res a l'atzar ni a necessitats d'última hora. S'establia un tractat de subsistències amb les poblacions a través d'intermediaris moderats i coneixedors de les pràctiques del país, aportant tot seguit una quantitat considerable de diners, per atreure's la confiança dels autòctons. Totes aquestes recomanacions es troben en un memorial, on s'exposen alguns consells necessaris per conservar sense problemes el Principat. L'última d'aquestes idees era la posada en pràctica d'una demostració de força. D'aquí resultà la política de situar nombrosos vaixells davant Barcelona i al llarg de la costa fins a Tarragona per a “*la conservation de ce pays et empêcher l'alienation des peuples*”⁹. Si més no, en les seves memòries, Bussy Rabutin es mostrava contrari a la idea de forçar les situacions, quan no n'eren capaços. Reconeixia que alguns dirigents francesos l'havien pressionat, ja el 1654, perquè fes una demostració de fortalesa militar als ulls dels catalans:

“la Catalogne estant un país que l'on retenoit autant par la reputation que par les forces, les Catalans nous voyant reculer, auroient mauvaise opinion de nos affaires, et pourroient quitter nôtre parti”

[a la qual cosa ell responia...]

“les Catalans auroient mauvaise opinion de nos affaires nous voyant reculer; à cela nous répondions qu' il y avoit moins de honte à reculer pour faire une conquête, qu'à s'avancer pour estre battus, et qu'en peu de temps nous desabuserions tout le monde”.¹⁰

---

9. AMAE, CP, Espagne, 21, *Mémoire des choses a faire pour maintenir les affaires de Catalogne ou pour entreprendre sur les places que les ennemis y occupent*, el 08/12/1643.

En un memorial del 1645, uns mesos després de l'arribada de Marca a Catalunya, s'exposa en detall l'opinió sobre els catalans. A banda dels aspectes administratius i jurídics, l'autor analitza les característiques de les demandes i les queixes dels catalans respecte els allotjaments, així com els drets jurídics i privilegis de Catalunya. El títol mateix d'un dels apartats - "*Humeurs des Catalans en General*"- indica que l'exposició, subjectiva, emet una representació concreta dels catalans per França:

*“Ils aiment et craignent extrêmement la Justice, portant grand respect a ceux qui l’administrent, et ne trouvant a redire a quoy que lon puisse faire par cette voie, ce qui nest pas un petit avantage pour ceux qui gouvernent; bien que d’ailleurs leurs conditions et privileges semblent traverser toute force de chastiment, et quil y soient tellement attachez quil n’y a point d’extremité ny de violence quil n’entreprennent pour les conserver...”*¹¹

Els francesos reforcen la idea d'uns catalans molt gelosos de les seves lleis i privilegis, però també emfatitzen la idea d'un poble català que reacciona per interessos o per gelosia. De fet, aquesta visió va trobar una traducció en els conflictes entre catalans profrancesos i el servei d'intercanvi de favors amb França. El text subratlla a la vegada la filiació religiosa dels catalans. Aquest és un dels aspectes, que creiem a la base del maleniment entre les poblacions del regne de França i les del Principat de Catalunya, i que havia creat recels davant l'arribada dels francesos. En aquest sentit, la política religiosa de canvis en els càrrecs eclesiàstics havia estat una de les preferències del rei de França en instal·lar-se a Catalunya, atorgant una prioritat màxima a la transmissió ideològica a través del sector eclesiàstic, al qual creien que els catalans donaven tota credibilitat. L'altra gran qüestió era la dels allotjaments, que havia dut les institucions catalanes a revoltar-se. Malgrat tot això representava, un fet sorprenent i únic pels francesos, que creien que els catalans no havien calculat les con-

---

10. BUSSY RABUTIN, [*Les*] *mémoires de messire Roger de Rabutin, comte de Bussy*, [Doc. Electrònic de l'ed. de París] J. Anisson, tom 2, 1696, p.237 i p.239 (05/09/1654). Roger de Rabutin, Comte de Bussy (Épiry, 1618-1693), participà a les campanyes franceses de 1634 a 1665, de Borgonya fins a Catalunya.

11. AMAE, CP, Espagne, 26, [Sense autor] 1645, ff^o 20-25.

seqüències d'aquests actes. Sigui com sigui, havia estat favorable a França. Només calia entendre i respectar les característiques catalanes, però fins quan i fins a quin punt?

El memorial penetra en la descripció íntima mateixa dels catalans; unes idees preconcebudes que s'allunyaven ja força de tots els escrits "oficials" francesos en favor de Catalunya. L'opinió sobre l'home català era la següent:

*“Ils sont forts lents et paresseux en toutes leurs affaires, se contentans de faire travailler de leurs terres ce qui leur en faut pour vivre seulement sans se soucier autrement du commerce que dans leur voisinage; En matiere de grandes choses, ils sont tres difficiles a esbranler [...] Mais aussy sont ils tres capables d'une emotion dans les occasions particulieres, lesquelles il faut user autant qu'il est possible, pour la consequence des suites que peut produire un seul maint exemple”.*¹²

Aquesta línia crítica respecte els catalans havia de recolzar la idea que no podien governar-se ells mateixos. Es desprèn una imatge de poble donat a l'avalot. Per altra banda, una vegada aconseguits els èxits militars i l'assentament polític a Catalunya, era necessari justificar el paper del rei de França i menystenir les possibilitats autònomes de Catalunya, de manera a sostenir la intervenció francesa al Principat. Així, seguia dient l'autor sobre la universalitat de les queixes i els interessos dels catalans:

*“A parler en general ils sont quasy tous ignorants et peu capables des affaires du monde [...] Estant dailleurs à demy republicains et fort curieux de nouvelles, ils sont aussy fort credules, de sorte qu'un beau parleur peut aquerir beaucoup de credit parmy eux, ou pour exiter des emotions subites ou pour les apaiser”.*¹³

La visió donada dels catalans és, evidentment, interessada per tal de controlar sense problemes la província. Tanmateix, la insistència sobre les queixes catalanes i el caràcter bel·ligerant dels catalans davant l'agressió de les seves Constitucions transmet una realitat, que era l'aferrissada

---

12. *Íbidem.*

13. *Íbidem.*

defensa jurídic-constitucional de Catalunya. La millor manera per desprestigiar les capacitats catalanes, als ulls de l'opinió pública –però, quin-a?-, era tractar des del caràcter personal fins al fons de qüestions com les queixes a Castella, i simplificar-ho com una simple venjança i pels interessos personals¹⁴. També, però, l'anticastellanisme seguia essent una arma favorable a França en aquesta dècada d'ocupació de Catalunya. La descripció continuava així amb essències naturals com els trets del caràcter i l'odi als castellans:

“ils sont dune complexion forte et robuste, dun naturel plein de fougue, et dun courage prompt et ardent, lorsqu'ils sont une fois adonnés a la guerre, ou le desir du gain et lutilité de la solde (jointe a ladversion naturelle quils ont contre les castillans) les mene plus que toute autre consideration [...] c'est pourquoy il seroit tres avantageux pour le Roy d'en prendre a sa solde, et de sen servir en Catalogne et ailleurs, tant pour plusieurs raisons d'Estat et de bonne conduite, que pour entretenir et fomenter d'autant mieux leur hayne contre les ennemys”.¹⁵

La constitució física era, doncs, tant natural com l'animadversió als castellans. El text, escrit segurament per algun representant francès al Principat, caricaturitzava la manera de ser dels catalans, però els tractava com a conjunt homogeni. Es tractava de trobar les vies més eficients per fer-se seva una província complexa per les relacions jurídiques i polítiques, i interessant per l'oposició a la monarquia espanyola. En tot cas, sobresurt de manera evident el tema de la manipulació dels catalans davant els objectius ulteriors davant d'Espanya. El text prosseguia amb les dificultats que podien trobar els estrangers, en aquest cas els francesos, davant les peculiaritats catalanes segons les comarques. En aquest cas, la representació dels catalans es feia en funció del context de l'enfrontament franco-espanyol, on els catalans eren teòricament els aliats de França.

---

14. Thomas CONTARINI, *Relation d'Espagne*, Imp. Claude Hyp [traducció del text italià de principis del segle XVII], Montbéliard, 1666, p.132 (Aquest observador italià afirmava a principis de segle que: “*les François ne peuvent en aucune manière souffrir la grandeur, de ceux qui passent, pour leurs égaux, ny mesme la puissance de leurs inférieurs*”).

15. AMAE, CP, Espagne, 26, 1645

Veiem així com segons quines regions, l'afecció a França era menor. I és que podríem traduir així el partidisme espanyol del que parla l'autor. Són les zones dels Pirineus i de frontera interior les que semblen mostrar-se més reticents a una assimilació militar, als ulls dels francesos. D'aquesta manera, França havia d'emprendre alguna acció i aconseguir una homogeneïtzació política del territori, com van ser les dures purgues polítiques, fetes amb el consentiment i l'ajut, en alguns casos, de catalans profrancesos¹⁶. En el fons, semblaria com si els francesos, a imatge de les acusacions llençades pels castellans durant aquells anys, tractessin els catalans i les seves autoritats d'egoistes. Però, l'egoisme era representat així com un rebuig d'obeir certes ordres reials? Els interessos personals eren de fet els interessos de la supervivència dels privilegis de Catalunya davant les accions franceses i espanyoles o bé, només es referien realment a interessos individuals? Aquest plantejament donaria lloc a un debat ideològic extern durant els anys quaranta.

Sigui com sigui, els francesos mostren la seva sorpresa davant l'absència de qualsevol moviment contra els francesos, tenint en compte els allotjaments i les mesures preses contra els catalans -en principi profilipistes- i la tendència dels catalans a la revolta i al conflicte. De tota manera, cap a 1645, els partidaris del rei d'Espanya i els suspectes de malafectes havien abandonat ja en gran part el Principat. Per tant, com es podia donar lloc a una revolta antifrancesa consistent? Tant temien les autoritats gal·les les capacitats bèl·liques de la pagesia i el món rural de Catalunya? Aquesta era una por que es traduïa pels relleus en les altes instàncies del Principat, fins i tot en les eclesiàstiques¹⁷. Les purgues havien donat els seus fruits, tant per l'eliminació d'opositors com pel silenci popular que es creà. I, a la vegada, els francesos seguien sent conscients de la importància que donaven els catalans a les seves lleis, on les Constitucions eren un referent i els allotja-

---

16. Pel que fa a la idea que transmet el text sobre els moviments de certs catalans per la motivació d'uns interessos personals, ho veiem reiterat en un memorial del 1648, on es comenta que els catalans només pensen en els seus desigs personals: Service Historique de l'Armée de Terre (SHAT), A1 245, peça 95, *Memorial*, 1648.

17. SHAT A1 245, peça 31, *Carta de M. de Marca a M. Le Tellier*, a Barcelona el 17/08/1645. Sobre la inconveniència de situar un català al capdavant del comissariat de les visites als convents franciscans a Catalunya, ja que sempre seria d'un o altre partit. No seria sempre, doncs, obeït. Per això, calia situar francesos en aquests càrrecs

ments un atac frontal a aquestes. Els representants francesos confirmaven així el caràcter jurídic-nacional de la Catalunya dels anys quaranta.

CATALANS, ROSSELLÓ I Francesos

La confiança envers els catalans no era gran, com hem vist. El caràcter mateix de la revolta i de les demandes catalanes eren contràries als interessos de França. Però, la convivència es mantingué i els francesos desenvoluparen el contacte i el coneixement dels catalans a tots els àmbits de la societat. Això es veié augmentat amb la fugida de Barcelona, el 1652, i la continuació de la guerra al Principat, tenint com a base militar i política els Comtats.

L'interès francès per conservar tot el Principat va portar a imprimir textos favorables a les demandes catalanes, entre les quals les seves prerrogatives jurídiques, i on s'alimentaven els odis entre catalans i castellans. Ara bé, aquest tipus d'escrits havia de tenir un fonament jurídic-social suficientment important com per emprar-lo com un argument polític¹⁸. Però, amb el tractat dels Pirineus, el 1659, s'esvaïa qualsevol possibilitat de reconquerir el Principat a curt termini. D'aquesta manera, la monarquia francesa es va concentrar en l'assentament al Rosselló, la redistribució de càrrecs als catalans afectes i el resituament geomilitar a la nova frontera. En desplegar-se al Rosselló i atorgant alts tributs als profrancesos vinguts de Barcelona, les autoritats gal·les demostraven, una vegada més, que no feien diferència entre els catalans del Principat i els del Rosselló. Pensaven que segurament així els seria més senzilla l'assimilació monàrquica, a la vegada que complien la promesa de recompensar els interessos individuals d'alguns catalans pels serveis prestats a França. Tot plegat, però, no aconseguí evitar conflictes entre catalans i francesos. Així, un metge francès es planyia a Perpinyà dels problemes que li causaven els catalans, per culpa "*du peu de justice que les gens de nostre nation trouvent contre les Catalans*". Es tractava d'un metge francès, instal·lat a Perpinyà des de 1667, que durant tot aquell temps va trobar ple de traves entre els seus col·legues de professió. A aquesta situació s'hi afegia, a més a

---

18. AMAE, CP, Espagne, 36, *Très Humble Remonstrance faite à Sa Majesté pel Bisbe d'Orange*, 05/1657, ff° 163r-v.

més, que alguns oficials del Consell Sobirà repartien justícia al seu gust i, sovint, en detriment d'alguns francesos presents a la província¹⁹.

Veiem com els francesos diferenciaven encara, amb una certa lògica, si tenim en compte que la província era considerada “estrangera”, els catalans d'ells mateixos. La diferenciació mostraria una contradicció respecte la voluntat d'antics representants francesos al Principat que reclamaven el mateix tracte per uns i altres, i les naturalitzacions ofertes per Lluís XIV al voltant dels anys seixanta²⁰. Curiosament, l'ambaixador francès a Madrid, el marquès de Villars, plantejà el 1668 una queixa pel tracte que rebien els francesos arreu de la monarquia espanyola: esgrimia l'exemple d'una gabella que s'havia imposat als francesos a Andalusia, per la seva condició d'estrangers a Castella²¹. Hom es podria preguntar, doncs, si els catalans del Rosselló van patir la gabella uns pocs anys abans per la mateixa raó: ser estrangers al regne de França.

La imatge que podia fer-se França del Rosselló havia de ser molt semblant a la del conjunt de Catalunya. A la pràctica, per exemple, l'organització religiosa a Elna xocà amb la que tenien costum els francesos. Didier Baisset comenta en aquest sentit que, durant els anys en què els primers bisbes francesos s'assentaren a Elna, es trobaren davant un capítol catedralici fortament instal·lat a la província i que, amb els anys, s'havia acostumat a una certa autonomia i a gaudir d'una influència que no seria pas fàcil d'esquinçar. D'això se'n prengué consciència sobretot a partir de 1682, amb el bisbe Montmort, que es veié en la necessitat d'aprendre la llengua del país, el català, i negociar certes normes²².

Durant la dècada de 1660, l'intendent Macqueron intuïa que calia protegir la província de les tropes espanyoles i també dels mateixos catalans. La confiança en l'actitud i el respecte dels catalans envers els francesos era mínima. Així, els controls militars realitzaven diverses funcions, entre les quals una vigilància extrema de la població²³. Aquesta desconfiança es veu-

---

19. SHAT A1 356, peça 39, *Carta de De la Mainge a Louvois*, a Perpinyà el 22/02/1673; SHAT A1 356, peça 73, *Carta de Carlier a Louvois*, a Perpinyà el 29/03/1673

20. Peter SAHLINS, *Frontières et identités nationales. La France et l'Espagne dans les Pyrénées depuis le XVIIe siècle*, París, 1996, p.131

21. AMAE, CP, Espagne, 56, *Carta del Marquès de Villars*, a Madrid el 24/10/1668, ff° 158r-159r

22. Didier BAISSSET, *Politique et religion dans le diocèse d'Elne (1659-1715). Contribution à l'étude du processus d'assimilation de la province du Roussillon au Royaume de France*, Tesi doctoral, Université de Toulouse 1, 1997, p.57

ria reforçada per l'actitud de part de les poblacions del Conflent i el Vallespir durant la revolta dels Angelets. La transcripció de l'actitud dels catalans del Rosselló fou, als ulls dels francesos, la d'un poble revoltós i poc donat a deixar-se dominar. Els soldats tenien l'ordre de "*veiller sur la conduite des habitants en cas que les angelets s'approchent*". L'intendent Carlier manifestava així la seva suspicàcia sobre els catalans²⁴. De fet, la didicència de les autoritats respecte la població dels Comtats augmentà arran d'una frontera vulnerable i on els lligams sud-nord pervivien, però sobretot per la idea que se'n feien d'un poble mentalment homogeni a les dues bandes dels Pirineus. Les armes de l'exèrcit francès havien de conviure amb aquesta pressió i recolzar les polítiques que s'hagueren de prendre a l'interior de la província, per intentar eliminar al màxim qualsevol marca d'hispanitat. Les opinions sobre les revoltes internes i externes també són una dada prou eficient per intentar acostar-nos a la realitat de la percepció mental dels francesos sobre els catalans, com veurem més endavant.

Es desprèn també tota una sèrie de comentaris sobre el comportament i la visió general dels catalans al llarg dels anys 1670 i 1680. L'opinió més recurrent era la d'un poble indisciplinat i, tot i que contrari a la guerra, no costava gaire als seus membres revoltar-se si era per qüestions econòmiques i de justícia. El sometent, a imatge dels miquelets, representava un exemple de descontrol i autodefensa negativa per a les monarquies, segons el que llegim en un memorial de 1677²⁵. Altrament, és possible que els nombrosos comentaris de Ramon Trobat -profrancès refugiat a Perpinyà durant els cinquanta com molts altres polítics- sobre els catalans i Catalunya, enviats a la cort i emesos als representants desplaçats al Rosselló, tingueren amb els anys un cert efecte. Solia parlar del sentiment patriòtic català i del rebuig que sentien els de Barcelona per Castella²⁶. Afegim, doncs: caldria considerar les paraules de Trobat com una opinió francesa? Segurament no en el fons. Però, el seu judici sí que va produir una erosió amb els anys, sobretot durant la seva etapa com a intendent, que és quan les notícies que arribaven al rei passaven abans per les seves mans. Les

---

23. SHAT A1 241, *Carta de Macqueron a Louvois*, a Perpinyà el 10/04/1669.

24. SHAT A1 300, peça 30, *Carta de Carlier a Louvois*, a Perpinyà el 19/09/1671.

25. SHAT A1 563, peça 70, *Mémoire sur le Roussillon*, el 01/1677; CAISSEL, *Relation de ce qui s'est passé en Catalogne*, París, 1678-1679, 190p.

26. SHAT A1 563, peça 88, *Carta de Trobat a Louvois*, al Camp de Torrelles de Fluvià el 28/05/1677.

seves informacions són fonamentalment el material sobre el qual els dirigents francesos -sobretot Louvois, que el tenia com a favorit- havien de formar-se una idea sobre els catalans. Evidentment, existien les opinions d'alguns militars i representants, però aquestes són puntuals.

Durant la curta campanya de 1684, el mariscal Bellefonds definia amb exactitud aquesta sensació; deia dirigint-se a Louvois: "*vous connoissez le pays, et quand on n'est pas assuré des peuples comme l'on estoit dans le temps où l'on y a fait agir les armées, l'on a peine a faire les choses surement*". El mariscal esgrimia aquest temor davant els efectes de la guerra -les conseqüències de la presència de les tropes militars-, que eren completament nocius per la conservació de qualsevol afecció política. El més sorprenent resulta ser la conscienciació d'aquest fet entre els dirigents francesos.

HISPANITAT I ANTICASTELLANISME

Els francesos veien en el conjunt dels costums i maneres de fer dels catalans dos elements que podien semblar contradictoris, però que tenien la seva lògica: una hispanitat i l'anticastellanisme. El primer es desprenia d'una percepció "nòrdica", davant la qual l'emanació religiosa, artística i jurídica de Catalunya formava part d'un amàs hispànic, pel que representava de diferent respecte a França. Evidentment, no era un fet positiu pels interessos de la corona de França als Comtats i al Principat, ni tampoc implicava una voluntat d'adhesió a la monarquia espanyola; era un concepte que anava més enllà. Així, d'altra banda, la demostració contínua de l'arrelament físic i mental de les institucions i lleis catalanes havia comportat un conflicte permanent enfront de l'intent de dominació castellana. Aquesta idea, en canvi, havia servit als francesos i als partidaris de França per comprometre's amb la causa catalana. Si més no, això va ser així fins a principis dels anys setanta (i, posteriorment, a finals dels vuitanta amb un compromís evolucionat), en els projectes gals. D'aquesta manera, s'intentava aprofitar sempre qualsevol moviment rebel del Principat per alimentar l'anticastellanisme.

Els francesos sabien, però, que gran part la representació identitària catalana es fonamentava en el rebuig d'altri, sobretot aquell que menyspreava les Constitucions i infligia maltractaments físics a la població amb els exèrcits. Per això, era important la utilització de catalans profrancesos,

ja que podien donar una imatge positiva de l'acció de França. Tanmateix, aquests mateixos no actuaven forçosament en el sentit esperat. El mateix Josep Margarit -governador de la "Catalunya francesa" fins a la retirada de Barcelona- sorprenia alguns dels seus contemporanis francesos amb actituds contràries a ells, que segurament eren més de l'ordre de l'autodefensa instintiva pel que estava succeint a Catalunya a finals de la dècada de 1650.²⁷

La por d'una revolta era constant, des d'un principi fins a èpoques posteriors. La imatge d'una Catalunya fàcilment irascible era persistent durant els anys de guerra i durant les diferents presències de tropes. I això no només fou així contra els francesos, sinó també contra les accions espanyoles, segons observava l'intendent francès del Rosselló²⁸.

El text que més contundent resulta sobre la catalanitat del Principat i dels habitants mateixos dels Comtats és el de Beaulieu, quan comenta la importància de la llengua, les lleis i les Constitucions per Catalunya i els catalans. Qualsevol acció en contra podia motivar una rebel·lió. Els objectius de l'intendent el 1678 eren el principi de la transformació de totes aquestes idees, i creia que el Rosselló i la Cerdanya començaven a estar preparades per allò, i sinó, calia forçar. La idea de Beaulieu explica, com la monarquia francesa havia estat comprensiva mantenint la llengua catalana abans i després del tractat dels Pirineus –fins i tot retrocedint en la seva explicació fins a l'època de Lluís XI i de Carles VIII-, "*parce qu'on a toujours creu nécessaire de n'y en établir qu'une pour éviter la confusion, les désordres et les conflits et jurisdiction*". De fet, l'intendent argumentava, que ja havia arribat el moment de canviar respecte a la llengua, de la mateixa manera que s'havien transformat les institucions. Alhora, demanava al rei que s'ampliessin els poders del Consell Sobirà respecte a tota la Cerdanya i davant una hipotètica annexió del Principat. I és que, sempre segons Beaulieu, s'havien dut a terme tot un seguit de mesures anti-hispàniques en diversos àmbits de la vida quotidiana del Rosselló que ja haurien d'haver portat els seus fruits²⁹.

---

27. BUSSY RABUTIN, [Les] *mémoires*, tom 2, pp.227-228 (29/08/1654)

28. SHAT A1 228, *Carta de Macqueron a Louvois*, a Perpinyà el 15/08/1668 (Comenta els problemes del virrei de Catalunya davant les queixes dels barcelonins, per les necessitats militars de la campanya que afectava la població; per una banda hi veia un problema militar i, per l'altra, un enfrontament clàssic amb Castella).

Però, això no era incompatible amb la realitat d'un sentiment anti-castellà estès per Catalunya. Trobat reivindicava una i altra vegada la idea per la qual els catalans tenien una enorme animadversió contra els castellans. De manera comparativa, aleshores l'advocat general del Consell Sobirà afirmava que seria senzill atreure's la població catalana sota l'òrbita francesa. L'optimisme de Trobat li feia creure –o volia fer creure als seus superiors- que si hi havia d'haver alguna revolta, aquesta havia de produir-se contra les tropes espanyoles. Un fet que alguns francesos es creien, i més encara coneixent el tarannà negociador de Trobat i el suposat renom que aquest tenia entre els catalans. Era, doncs, important l'origen del negociador -un català- per a convèncer i fer entrar en confiança els dirigents catalans com el conjunt de la població³⁰. Trobat mateix reconeixia que el caràcter autòcton havia de portar els dirigents francesos a actuar de manera inflexible en ell si de la població, sabent que en realitat, l'afecte a França era menor del que volia fer veure: “*faire toutes choses avec beaucoup d'hautorité*”³¹.

La diferència feta entre catalans i francesos es plasma en l'allunyament entre uns i altres, en les tradicions, tendències i costums. Així, Trobat parlava dels problemes d'adaptació que els francesos tenien a l'hospital de Perpinyà, ja que com eren tractats “*à la manière du pays, les François ne s'y accommoderoient pas*”. Per tant, recomanava que només els francesos fossin portats a l'hospital del rei. Aquestes declaracions es van fer en el context de la construcció de Montlluís i Trobat preveia que les malalties causarien baixes entre els treballadors. No es referia, doncs, a un privilegi per notables francesos, sinó pel conjunt d'ells³². Sobre el paper, Trobat era el que menys problemes tenia a l'hora d'emetre judicis de valor sobre els habitants i alguna població catalana. Com podríem pensar que, un cop intendent, les seves paraules podrien ser ignorades per la cort? Així, considerava que Cadaqués era una plaça important per França, però reconeixia que els seus habitants havien estat sempre “*réputés fort espag-*

---

29. SHAT A1 611, peça 70, *Carta de Camus de Beaulieu a Louvois*, a Perpinyà el 05/07/1678.

30. SHAT A1 611, peça 73, *Carta de Trobat a Louvois*, a Puigcerdà el 07/06/1678; SHAT A1 611, peça 74, *Carta de Navailles a Louvois*, el 08/06/1678; SHAT A1 611, peça 82, *Carta de Trobat a Louvois*, al Camp de Verges el 17/06/1678.

31. SHAT A1 648, peça 28, *Carta de Trobat a Louvois*, a Perpinyà el 01/05/1679.

32. SHAT A1 648, peça 34, *Carta de Trobat a Louvois*, a Perpinyà el 27/05/1679.

nols mesme du temps qu'ils estoient à nous". A través d'aquestes paraules hauríem d'entendre que la població no era favorable a les tropes de França, més que no pas molt posats a defensar la monarquia espanyola, ja que era un fet que es repetia al llarg de la frontera, com sovint trobem a la Cerdanya³³. Una prova de la influència de Trobat és que el seu pensament determinista arrela sobre la resta de dirigents francesos, com ho veiem en la declaració del mariscal de Bellefonds quan deia "*qu'on a les peuples contre soy*", sobretot veient que la guerra d'Holanda havia fet molt de mal al territori³⁴.

Alhora, alguns dirigents francesos, com Noailles, apostaven per pensar que a Catalunya persistia un rebuig dels castellans, sempre sota la tutela ideològica de Ramon Trobat. Aquest es faria palès cada vegada que un conflicte armat —guerra o revolta— s'iniciava. La feblesa castellana i la demostració militar de la monarquia francesa havia de resultar un cop d'efecte per aconseguir l'adscripció catalana. No obstant això, la guerra era un element conrindicat en si mateix. Trobat, prou coneixedor de les inclinacions catalanes, manifestava que els espanyols manipulaven el tema de les contribucions que els francesos feien fer a les terres conquerides, principalment a l'Empordà i a la Cerdanya, per fer que resultessin odiosos als ulls dels catalans³⁵. Tanmateix, la qüestió de les contribucions i els allotjaments era un sinònim d'excessos i efectes negatius pels interessos de França a Catalunya. I és que Trobat era ben conscient que no es podia tornar amb la mateixa moneda que els castellans el que ell intentava defensar, a través dels francesos, com a revoltes fonamentades en la llibertat i els privilegis de Catalunya. És a dir, justificant i entenent les Constitucions i els costums catalans, afirmava que França s'equivocaria, si actués contra el Principat. També és cert, però, que Trobat havia evolucionat personalment per defensar la identitat catalana i arrencar Catalunya a la monarquia hispànica; la necessitat i la voluntat de tenir un príncep l'havia dut a abandonar l'opció francesa. Així, doncs, havia aconseguit transmetre l'existèn-

---

33. SHAT A1 726, *Carta de Trobat a Louvois*, al Camp de Fortià el 28/06/1684 (Per aquesta raó, pensa que Cadaqués hauria de dependre del governador de Cotlliure i no arriscar-se a nomenar una nova persona a la plaça).

34. SHAT A1 726, *Carta de Bellefonds a Louvois*, al Camp de Castelló el 07/07/1684.

35. SHAT A1 901, peça 77, *Carta de Noailles a Louvois*, a Illa el 04/10/1689; SHAT A1 901, *Carta de Trobat a Louvois*, a Perpinyà el 29/11/1689.

cia d'un anticastellanisme profundament arrelat a Catalunya, des de la prova evident de 1640. El rebuig del francès només era, als seus ulls, un fet conjuntural –de la guerra- que calia apaivagar³⁶. Però, per d'altres dirigents francesos, la francofòbia era una realitat alimentada per la hispanitat dels costums –comportament religiós, identificació cultural i lingüística- i les tradicions catalanes –jurídiques-, ja que durant segles Catalunya havia restat sota l'empareda de la monarquia hispànica.

Altres elements ajudarien a donar una visió més completa, com ara la representació dels catalans que aportaven alguns viatgers o bé les reaccions pròpies dels francesos davant d'algunes situacions polítiques i d'algunes revoltes. Aquestes reaccions anaven acompanyades d'accions militars que, en comparació amb d'altres afers similars, mostrarien -o no- la dimensió política atorgada a certs moviments populars.

La representació francesa de Catalunya des de 1640 s'inicia per una intervenció interessada en els afers de la província. La defensa dels drets i de les queixes dels catalans fou tangible amb els anys. A aquests trets essencials, els francesos hi afegiren problemes de caràcter i d'inadaptació dels catalans a les seves lleis, conscientment i inconscientment. La hispanitat resulta ser aquella catalanitat no explícita als ulls dels francesos, en àmbits com la religió o la cultura. Pels francesos, la guerra havia de ser un element cohesionador en el poble contra els castellans, però bé que s'adonaren que aquesta carta també jugava contra ells.

---

36. SHAT A1 901, peça 133, *Carta de Trobat a Louvois*, a Perpinyà el 02/12/1689; SHAT A1 901, peça 134, *Carta de Trobat a Louvois: Sur les troubles de Catalogne*, el 1689.